

Železna cesta 16, 1000 Ljubljana

Zadeva: 0700-2/2023/16
Datum: 23. 12. 2024

Zagovornik načela enakosti skladno z 21. členom v povezavi s členi od 33 do 37 ter 40. členom Zakona o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg; v nadaljevanju: ZVarD) ter skladno s prvim odstavkom 207. člena Zakona o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13, 175/20 – ZIUOPDVE in 3/22 – ZDeb; v nadaljevanju: ZUP) v zadevi ugotavljanja diskriminacije na predlog konkretne posameznice kot zakonite zastopnice mladoletne osebe zoper konkretno osnovno šolo izdaja naslednjo

ODLOČBO

1. Osnovna šola pri ponudbi šolske prehrane **ni kršila** prepovedi posredne diskriminacije učenca po drugem odstavku 6. člena v zvezi s 4. členom ZVarD zaradi njegove islamske vere.
2. Stroški v tem postopku niso nastali.

OBRAZLOŽITEV

1. Predlog za obravnavo diskriminacije

Zagovornik načela enakosti (v nadaljevanju: Zagovornik) je dne 9. 1. 2023 prejel predlog za obravnavo diskriminacije (v nadaljevanju: predlog), ki ga je zoper konkretno osnovno šolo (v nadaljevanju: šola) vložila konkretna posameznica kot zakonita zastopnica učenca šola (v nadaljevanju: predlagateljica in sin predlagateljice). Predlagateljica je v predlogu predstavila problematiko šolske prehrane. Navedla je, da njen sin zaradi verskega prepričanja ne je svinjskega mesa, šola pa ne ponuja druge izbire, kadar je takšno meso oz. mesni izdelek na jedilniku, zaradi česar sin takrat ostaja lačen. Predlagateljica se je z ravnateljem šole skušala dogovoriti za prilagoditev oz. razširitev jedilnika, vendar se to ni izšlo, saj ji je ravnatelj pojasnil, da je ponudba druge izbire za šolo trenutno organizacijsko in tehnološko neizvedljiva. Predlagateljica je izrazila mnenje, da je njen otrok s takšnim ravnanjem (oz. opustitvijo ravnanja) šole diskriminiran in izključen iz skupine ostalih otrok, ker velikokrat ostaja lačen ali gre domov že pred kosilom. Ob koncu opisa situacije svojega sina je predlagateljica navedla, da je vso relevantno dokumentacijo o komunikaciji s šolo že posredovala Zagovorniku v njegovi zadevi svetovanja št. 0702-192/2022.

V predhodni zadevi svetovanja št. 0702-192/2022 je predlagateljica Zagovorniku z več dopisi (v mesecu novembru in v mesecu decembru 2022) podrobneje predstavila problematiko šolske prehrane in konkretno situacijo njenega sina, ki v šoli obiskuje tretji razred (star osem do devet let). Pojasnila je, da družina pripada islamski veroizpovedi in da sin takrat, kadar je v šoli na jedilniku (predvidoma) svinjsko meso, prinese malico od doma, v primeru kosila pa gre

že prej domov. Zaradi tega se počuti izključenega in neenakovrednega ostalim učencem, kar ga spravlja v stisko. Zagovorniku je predlagateljica izrazila mnenje, da bi morala šola kot javni zavod poskrbeti za lažjo integracijo tujcev in jih razbremeniti dodatnih stisk, namesto da se že od majhnega počutijo manjvredne, izločene, drugačne in diskriminirane. Predlagateljica je pisno kontaktirala ravnatelja šole, ta pa ji je odgovorili, da se bo za nasvet obrnili na ministrstvo za šolstvo (oz. takrat Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, zdaj Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; v nadaljevanju: ministrstvo).

Po prejemu Zagovornikovega pojasnila v zadevi št. 0702-192/2022, v katerem je potrdil domnevo predlagateljice, da bi v primeru njenega sina lahko šlo za posredno diskriminacijo zaradi vere pri dostopu do šolske prehrane, se je predlagateljica z ravnateljem šole dogovorila za sestanek (v mesecu novembru 2022), na katerem je bila prisotna tudi organizatorica šolske prehrane. Ta je navedla, da bo po posredovanju predlagateljice spremenila jedilnik, tako da bo vsakič navedeno, katere vrste meso je v ponudbi (saj do takrat tako natančnih navedb v jedilniku ni bilo). To naj bi začelo veljati z mesecem decembrom 2022. Ravnatelj šole pa je po navedbi predlagateljice pokazal pripravljenost, da bi za njenega sina v šoli priskrbeli razumno prilagoditev: v primerih dopoldanske malice, kadar bi bil na jedilniku izdelek iz svinjskega mesa, bi dobil ustrezen obrok brez svinjine. Sicer pa je predlagateljici pojasnil, da se je pozanimal o zadevi pri ministrstvu in tudi Varuhu človekovih pravic ter zaključili, da šola ni obvezna zagotoviti več jedilnikov, če tega ni zmožna. Kot trajno rešitev je namreč predstavil možnost priprave dveh jedilnikov, česar pa šola trenutno tehnološko in organizacijsko ni (bila) zmožna. Predlagateljica je ravnatelja seznanila z vsebino Zagovornikovega pojasnila.

Po navedbah predlagateljice se je ravnatelj ob pregledu Zagovornikovega pojasnila zavedal, da rešitev problema ni v prilagoditvi jedilnika zgolj za njenega sina, temveč za vse učence šole, ki se nahajajo v podobnem položaju – teh pa naj bi bilo najmanj 15 %. Takrat je ravnatelj tudi odstopil od možnega dogovora s predlagateljico, da bi v šoli zgolj njenemu sinu prilagodili jedilnik. Predlagateljica pa je ravnatelju večkrat poudarila, da želi doseči dogovor, ki bi bil sprejemljiv za vse in bi bil tudi ekonomičen, saj nikakor ne želi šoli povzročati prevelikih stroškov. Poleg tega je izpostavila, da se strinja, da se težava reši za vse učence v podobnih situacijah, ne le za njenega sina. Ravnatelj je predlagateljici napovedal, da se bo pozanimal pri drugih šolah, ki imajo v ponudbi hkrati več jedilnikov, na kakšen način jim je to uspelo.

Dne 14. 12. 2022 je ravnatelj predlagateljico v elektronskem dopisu obvestil, da je prejel ustni odgovor ministrstva, ki je pojasnilo, da v kolikor šola lahko pripravi več jedilnikov, je to (zgolj) v njeni pristojnosti. Ravnatelj je ob tem predlagateljici ponovno pojasnil, da šola zaenkrat tega ni zmožna. Na opozorilo predlagateljice glede nedoslednosti pri označevanju vrste mesa v jedilniku (tudi še v mesecu decembru 2022) pa ji je ravnatelj zagotovil, da bo na to opozoril organizatorico šolske prehrane – da se v jedilnik dosledno vpisuje vrsto mesa (kot je bilo dogovorjeno na sestanku s predlagateljico). Ker predlagateljica s šolo ni sklenila zanj o zadovoljivega dogovora, je pri Zagovorniku vložila predlog za obravnavo diskriminacije.

2. Pravne podlage ugotavljanja diskriminacije (ZVarD)

Zagovornik ugotavlja dejansko stanje glede možnega obstoja diskriminacije v konkretni zadevi na podlagi z njo povezanih razpoložljivih podatkov ter določb ZVarD. Postopek pred Zagovornikom urejajo členi ZVarD od 33 do 37 (5. poglavje ZVarD) ter 40. člen. Za vsa vprašanja postopka, ki niso urejena z ZVarD, pa Zagovornik skladno z drugim odstavkom 3. člena ZUP smiselno uporabi slednjega.

Diskriminacija je v 4. členu ZVarD opredeljena kot vsako neupravičeno dejansko ali pravno neenako obravnavanje, razlikovanje, izključevanje ali omejevanje ali opustitev ravnanja zaradi osebnih okoliščin, ki ima za cilj ali posledico oviranje, zmanjšanje ali izničevanje enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja človekovih pravic in temeljnih

svoboščin, drugih pravic, pravnih interesov in ugodnosti. Diskriminacija zaradi katere koli osebne okoliščine je prepovedana.

Med osebne okoliščine, skladno s 1. členom ZVarD, štejejo spol, narodnost, rasa ali etnično poreklo, jezik, vera ali prepričanje, invalidnost, starost, spolna usmerjenost, spolna identiteta in spolni izraz, družbeni položaj, premoženjsko stanje, izobrazba ali katerakoli druga osebna okoliščina. Osebne okoliščine so različne prirojene ali pridobljene osebne značilnosti, lastnosti, stanja ali statusi, ki so trajno in nerazdružljivo povezani z določeno osebo, njeno osebnostjo in identiteto, ali pa jih oseba ne spreminja zlahka ter na podlagi katerih se oblikujejo različne skupine oseb in odnosi njihove pripadnosti tem skupinam.¹

Enako obravnavanje je v skladu z ZVarD zagotovljeno tudi osebi, ki je dejansko ali pravno povezana z osebo z določeno osebno okoliščino (prva alineja drugega odstavka 5. člena). Med takšne povezane osebe spadajo tudi starši mladoletnih otrok.

ZVarD v 2. členu določa, da morajo državni organi, lokalne skupnosti, nosilci javnih pooblastil ter pravne in fizične osebe na vseh področjih oblastnega odločanja, delovanja v pravnem prometu in pri drugem svojem delovanju oziroma ravnanju v razmerju do tretjih oseb zagotavljati varstvo pred diskriminacijo oz. enako obravnavanje vseh oseb na vseh področjih družbenega življenja. Mednje spada tudi področje vzgoje in izobraževanja.

ZVarD opredeljuje več oblik diskriminacije, od katerih sta osnovni neposredna in posredna. Neposredna diskriminacija obstaja, če je oseba ali skupina oseb zaradi določene osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno, kot se obravnava, se je obravnavala ali bi se obravnavala druga oseba ali skupina oseb (prvi odstavek 6. člena). Posredna diskriminacija pa obstaja, kadar je oseba ali skupina oseb z določeno osebno okoliščino bila, je ali bi lahko bila zaradi navidezno nevtralne določbe, merila ali prakse v manj ugodnem položaju kot druge osebe, razen če ta določba, merilo ali praksa objektivno temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna (drugi odstavek 6. člena). Poleg teh dveh oblik ZVarD opredeljuje tudi druge oblike diskriminacije (7. člen, natančneje od 8. do 11. člena): nadlegovanje (tudi spolno), navodila za diskriminacijo, pozivanje k diskriminaciji, viktimizacija. V primerih večkratne, množične, dolgotrajne oz. ponavljajoče se ali pa diskriminacije, ki bi lahko vsebovala težko popravljive posledice za diskriminirano osebo, ZVarD prepoznava hujše oblike diskriminacije (12. člen).

Obstajajo pa tudi izjeme od prepovedi diskriminacije. Izjemo od prepovedi neposredne diskriminacije določa 13. člen ZVarD. Po njegovem splošnem določilu neenako obravnavanje zaradi določene osebne okoliščine ne pomeni diskriminacije, če takšno različno obravnavanje temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna, potrebna in sorazmerna (prvi odstavek 13. člena). Možnost izjeme od prepovedi posredne diskriminacije pa vsebuje že sama določba ZVarD o posredni diskriminaciji (drugi odstavek 6. člena).

Za postopek pri Zagovorniku velja po 40. členu ZVarD obrnjeno dokazno breme. To pomeni, da mora (domnevni) kršitelj, kadar (domnevno) diskriminirana oseba s svojimi izjavami, navedbami in dokumenti ter drugimi dokazili izkaže dejstva, ki upravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil te prepovedi, oziroma da je neenako obravnavanje dopustno v skladu z ZVarD. Breme dokazovanja se torej takrat, ko je s strani domnevno diskriminirane osebe (ali več njih) oz. s strani tretjih oseb ali kako drugače izpolnjeno t. i. trditveno breme, prevali na domnevnega kršitelja.

¹ Iz obrazložitve k 1. členu ZVarD ob predstavitvi predloga zakona (EVA 2015-2611-0046, str. 39).

3. Zagovornikove začetne ugotovitve

Zagovornik je proučil predlog predlagateljice in ugotovil, da predlog skladno z določbami 36. člena ZVarD vsebuje vse nujne sestavine. Ker je sin predlagateljice mladoletna oseba mlajša od 15 let, je Zagovornik štel, da je predlagateljica kot njegova zakonita zastopnica (skladno s 145. členom Družinskega zakonika)² pri Zagovorniku zanj oz. v njegovem imenu (skladno s 47. členom ZUP) vložila predlog za obravnavo (po 33. členu ZVarD). Zagovornik je preveril tudi več jedilnikov, ki so bili objavljeni na spletni strani šole, in sicer najprej za tedne od 9. do 13. 1., od 16. do 20. 1. in od 23. do 27. 1. 2023, kasneje pa še za tedna od 30. 1. do 3. 2. in od 13. do 17. 2. 2023. Prvenstveno je Zagovornik izhajal iz navedbe predlagateljice, da je njen sin večkrat lačen ali pa gre še pred kosilom domov, kadar je v obroku malice in/ali kosila vsebovano svinjsko meso oz. izdelek iz svinjine, ki je ne je zaradi islamske vere, kateri pripada njegova družina.

Skladno z 41. členom Ustave Republike Slovenije³ (v nadaljevanju: Ustava) je izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju svobodno, starši pa imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo, pri čemer mora biti takšno usmerjanje otrok v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja. Zakon o verski svobodi⁴ (ZSV) še natančneje v 2. členu med drugim določa, da vsakdo sam ali skupaj z drugimi zasebno ali javno izraža svojo vero v bogoslužju, pouku, praksi in verskih obredih ali drugače. Po 54. členu Ustave imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Skladno s 56. členom Ustave pa otroci uživajo posebno varstvo in skrb, pri čemer človekove pravice in temeljne svoboščine otroci uživajo v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.

Iz navedenih temeljnih ustavnih določb izhaja pravica staršev in njihovih otrok do svobodnega prakticiranja svoje vere, in sicer ne le v zasebni sferi, temveč tudi javno. Kadar k temu spadajo tudi prehranjevalne navade, kot za islamsko veroizpoved predstavlja hrana brez svinjskega mesa oz. mesnih izdelkov iz svinjine, to pomeni, da otroci, ki prakticirajo islamsko vero, ne morejo uživati obrokov šolske prehrane, ki vsebujejo svinjsko meso oz. izdelke iz svinjine.

Skladno z določbami Zakona o šolski prehrani⁵ (v nadaljevanju: ZŠolPre-1) imajo starši pravico otroka prijaviti k šolski prehrani (zajtrku, malici, kosilu, popoldanski malici). Seveda pa ga lahko tudi ne prijavijo. V tem primeru otroku sami priskrbijo ustrezen obrok. Načeloma gre torej za prosto izbiro otrokovih staršev. Če pa otroka že prijavijo k šolski prehrani in zanj tudi plačujejo enako kot drugi v podobnem družbeno-ekonomskem položaju (v določenih primerih ustrezno subvencionirano),⁶ je smiselno pričakovati, da bo njihov otrok prejel enak oz. po hranljivi vrednosti primerljiv obrok kot drugi otroci. Starši imajo sicer skladno z določbami 9. člena ZŠolPre-1 možnost, da posamezne obroke šolske prehrane tudi pravočasno odjavijo in tako ustrezno zmanjšajo svoje stroške plačila, če jim ponujeni obroki na ustrezajo. Ker je šolska prehrana kot spremljajoča dejavnost⁷ vzgojno-izobraževalnega procesa določena ugodnost, pa mora biti kot taka za vse učence načeloma enaka oz. nediskriminatorna.

² Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US in 5/23

³ Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a

⁴ Uradni list RS, št. 14/07, 46/10 – odl. US, 40/12 – ZUJF in 100/13

⁵ Uradni list RS, št. 3/13, 46/14, 46/16 – ZOFVI-K in 76/23

⁶ Glej <https://www.gov.si teme/subvencije-prehrane-za-ucence-in-dijake/>.

⁷ Glej odločbo Ustavnega sodišča RS št. I-U-189/10-13 z dne 15. 3. 2012 (dostopno na: <https://www.us-rs.si/odlocitev/?q=U-I-189%2F10&type=search-2&order=desc&id=110696>), v kateri sodišče šolsko prehrano posebej opredeljuje kot eno od spremljajočih dejavnosti, ki so namenjene temu, da se zagotovi temeljni cilj, zaradi katerega vzgojno-izobraževalni zavodi ustanovljeni. Ustavno sodišče je sicer v tej zadevi presodilo, da določba 4. člena Zakona o šolski prehrani, ki prepoveduje postavitve avtomatov za pijačo in hrano v šolah, ni v nasprotju z Ustavo, saj gre za dopustno omejitve pravice do svobodne gospodarske pobude iz 74. člena Ustave (tržne

Kadar so osebne okoliščine otrok razlog, da ti ne jedo oz. ne morejo jesti določene vrste prehrane, je prav, da šola zanje šolske obroke prilagodi, če to zmore. Pri tem je Zagovornik že zavzel stališče, da kadar šola ali vrtec (Zagovornik je obravnaval dva primera v vrtcih)⁸ obrokov prehrane ne prilagodi (čeprav bi bilo to mogoče), takšne otroke (lahko) posredno diskriminira. To ne velja le za otroke z določenimi zdravstvenimi težavami, temveč tudi za otroke iz družin določenih veroizpovedi ali tudi veri podobnih prepričanj (kadar gre za pravno varovane osebne okoliščine po ZVarD).

Skladno z določbo drugega odstavka 6. člena ZVarD, ki opredeljuje posredno diskriminacijo, šolski jedilnik, ki ne omogoča razumne prilagoditve, lahko predstavlja na videz nevtralno prakso, ki pa otroke, ki iz verski razlogov ne uživajo določene vrste mesa, postavlja v slabši položaj v primerjavi z drugimi otroki, ki jih njihova vera ali prepričanje (oz. vera ali prepričanje njihovih staršev, družin) ali katera druga osebna okoliščina (npr. zdravstveno stanje) pri prehrani ne omejuje. To pomeni, da šola zaradi takšnega jedilnika določene otroke zaradi njihove vere (oz. vere njihovih družin) lahko posredno diskriminira. Če pa je jedilnik za te otroke primerno oz. razumno prilagojen, šola na tak način poskrbi za zmanjšanje oz. preprečevanje možne neenakosti teh otrok.

Institut primerne oz. razumne prilagoditve (ang. *reasonable accommodations*) izhaja iz evropskega in slovenskega protidiskriminacijskega prava, ki predvsem za osebe z invalidnostmi predvideva takšne trajne ukrepe, s katerimi se preprečuje njihova posredna diskriminacije. Vendar pa je sam koncept kot način preprečevanja posredne diskriminacije mogoče razširiti tudi za druge osebne okoliščine, kot npr. vero oz. prepričanje. Pri tem je pomembno, da se izvajalcu za izvajanje potrebnih ukrepov ne nalaga nesorazmernih bremen. Zakon o izenačevanju možnosti invalidov⁹ (ZIMI) namreč v tretjem odstavku 3. člena določa, da primerna prilagoditev pomeni potrebne zakonodajne, upravne in druge ukrepe, ki ne nalagajo nesorazmernega bremena, kadar so v posameznem primeru potrebni, da se invalidom na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje pravic in svoboščin. Enako bi moralo veljati tudi za izvajalce razumnih prilagoditev za druge osebe, ki so lahko zaradi svojih osebnih okoliščin izpostavljene posredni diskriminaciji.

ZŠolPre-1 v šestem odstavku 4. člena določa, da se pri organizaciji šolske prehrane upoštevajo smernice za prehranjevanje v vzgojno-izobraževalnih zavodih, sprejete na Strokovnem svetu Republike Slovenije za splošno izobraževanje. Zagovornik se je seznanil s Smernicami za prehranjevanje v vzgojno-izobraževalnih zavodih iz leta 2010 (v nadaljevanju: smernice), veljavnimi v spornem obdobju, ki ga obravnava predmetni postopek.¹⁰ Pri tem je posebno pozornost namenil navedbi usmeritev, ki naj bi jih upošteval organizator prehrane v vzgojno-izobraževalnem zavodu: »[...] priporočene kombinacije živil v obrokih dajejo prednost sadju in zelenjavi, kakovostnim ogljikohidratnim živilom (npr. polnovrednim žitom in žitnim izdelkom), kakovostnim beljakovinskim živilom (npr. mleku in mlečnim izdelkom z manj maščobami, ribam, pustim vrstam mesa ter stročnicam) ter kakovostnim maščobam (npr. olivnemu, repičnemu, sojinemu olju in drugim rastlinskim oljem) [...]«¹¹ V smernicah je poudarjeno, da je za optimalen vnos makro- in mikro-hranil za otroke priporočljiva mešana

dejavnosti). Pri tem pa Ustavno sodišče izhaja iz določbe 3. člena zakona, ki med svojimi cilji določa zagotavljanje kakovostne prehrane, s katero se vpliva na optimalni razvoj učencev in dijakov, razvijanje zavesti o zdravi prehrani in kulturi prehranjevanja, vzgajanje in izobraževanje za odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja in okolja ter omogočanje dostopnosti do zdrave šolske prehrane učencem in dijakom.

⁸ Primera sta predstavljena v sklepih Zagovornika št. 0700-32/2019/28 z dne 24. 1. 2020 in št. 0700-24/2021/6 z dne 22. 4. 2021. Oba primera sta obravnavala problematiko posredne diskriminacije na podlagi vere pri organizaciji prehrane v vrtcu. V osnovi gre za isto problematiko, edina (sicer pomembna) razlika je, da v vrtcu vnašanje hrane s strani staršev otrok načeloma ni dopustno zaradi zaveze k strogi skrbi za higieno prehrane, v šolah pa je drugače, saj otrok, ki ni naročen na šolsko malico, hrano za malico lahko prinese od doma ali iz trgovine.

⁹ Uradni list RS, št. 94/10, 50/14 in 32/17

¹⁰ Smernice za prehranjevanje v vzgojno-izobraževalnih zavodih, Ljubljana, julij 2010 (dostopno na spletni strani https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Smernice_prehrana_2010.pdf)

¹¹ Prav tam, str. 15.

prehrana, vključno z mesno (pri čemer naj bi bila še sprejemljiva vegetarijanska prehrana, veganska pa nepriporočljiva). Izrecno je še navedeno (v zvezi z zagotavljanjem brezmesnih jedilnikov), da vzgojno-izobraževalni zavodi lahko pripravljajo »jedilnike glede na želje, prepričanje in podobne osebne okoliščine posameznikov in jih ponudijo kot možnost v skladu s svojimi kadrovskimi, materialnimi, organizacijskimi in finančnimi možnostmi ter strokovno usposobljenostjo.«¹²

*

Zagovornik je na podlagi predloga predlagateljice skladno z določbami ZVarD, navedenimi določbami Ustave in drugih relevantnih zakonov ter smernicami na področju šolske prehrane preverjal, ali šola sina predlagateljice posredno diskriminira zaradi njegove vere (oz. vere njegove družine) na področju dostopa do storitev zagotavljanja prehrane v šoli, ki kot spremljajoča dejavnost vzgoje in izobraževanja predstavlja posebno ugodnost.

Zagovornik je pregledal jedilnike šole od 9. do 27. 1. 2023 in začetno ugotovil, da je šola z njimi ponujala hranilno raznovrstne obroke. Obenem predstavljene vrste mesa v jedilnikih kažejo, da je bilo ponudbe svinjskega mesa oz. mesnih izdelkov, ki vsebujejo svinjino, dejansko izredno malo. Le enkrat na teden je bilo za kosilo svinjsko meso oz. največ dvakrat v tednu svinjina med vsemi ponujenimi mesnimi obroki, ki jih je bilo tedensko od šest do sedem: eden dnevno za čas kosila in eden do dva za čas dopoldanske malice, za popoldansko malico pa mesnih obrokov ni bilo. Kadar je bila za čas kosila na jedilniku svinjina, je bilo obenem na voljo dovolj preostale (ločene) prikuhe, npr.: dušeno rdeče zelje in kuskus ob svinjski pečenki, pasulj in marmorni kolač ob svinjski vratovini, dušena kislata repa in maslen krompir ob pečenici. Enako je bil za čas malice ržen kruh ob mesnem namazu (ki lahko vsebuje svinjino) ter žemlja in kisle kumarice ob kuhanem pršutu.

Iz predstavljenih jedilnikov od 9. do 27. 1. 2023 izhaja, da sin predlagateljice takrat v šoli skoraj zagotovo ni bil lačen, prav tako pa mu ni bilo potrebno zapuščati šole pred kosilom, saj je imel vendarle na voljo dovolj raznovrstne prehrane. Izpad mesnega dela obroka, kadar je ta vsebovala svinjino, je načeloma lahko nadomestil z več preostalega dela obroka. Pri tem je Zagovornik ugotovil, da je predlagateljica v komunikaciji z ravnateljem šole dosegla pomembno spremembo: natančnejše predstavljanje vrste mesnih obrokov v jedilnikih, kar je omogočalo, da se je starš otroka lahko predhodno odzval na jedilnik tudi z morebitno odjavo obroka, če ta otroku ni ustrezal, kar je sicer zagotovljeno po ZŠolPre-1.

Zagovornik je tako začetno ugotovil, da pregledani jedilniki šole za tri tedne od 9. do 27. 1. 2023 kažejo na dovolj visoko raven razumne prilagoditve, s katero lahko šola preprečuje posredno diskriminacijo sina predlagateljice zaradi njegove vere (oz. vere njegove družine) ter ostalih učencev in učenk šole, ki se nahajajo v podobnih situacijah.¹³

Dne 26. 1. 2023 je Zagovornik poslal predlagateljici zaprosilo (št. 0700-2/2023/2) za opredelitev do njegovih začetnih ugotovitev in jo zaprosil za posredovanje dodatnih podatkov. Povprašal jo je: kako je sprejela nove jedilnike šolske prehrane (v mesecu januarju 2023); ali je z njimi zadovoljna ali pa morda meni, da bi morala šola v vsakem primeru zagotoviti dva jedilnika, ki za vsak obrok, ki vsebuje mesne izdelke, ponuja alternativno izbiro. Pri tem je Zagovornik predlagateljico opozoril, da ni vsaka zahtevana prilagoditev razumna prilagoditev,

¹² Prav tam, str. 16.

¹³ Zagovornik je podobno ugotovil pri obravnavi konkretnega primera glede prehrane v vrtcu v zadevi št. 0700-32/2019. Takrat je do takšnega stanja prišlo po posredovanju Zagovornika oz. tekom postopka, ko sta ravnatelj vrtca in starš otroka dosegla dogovor oz. poravnavo. Vrtec je izboljšal jedilnik, tako da je bila svinjina ponujena le enkrat tedensko, ko pa je bila na jedilniku, je otrok prejel namesto mesa več ostale prikuhe. Starš je bil z dogovorom zadovoljen in je o tem obvestil Zagovornika ter umaknil predlog za obravnavo diskriminacije. Ob tem je Zagovornik ugotovil, da novi jedilnik zadostuje izvajanju razumne prilagoditve, s katero je vrtec v nadaljevanju preprečeval posredno diskriminacijo otroka zaradi njegove vere (oz. vere njegove družine).

saj za takšno ne šteje tista, ki izvajalcu nalaga nesorazmerno breme (npr. previsoke stroške oz. prevelike organizacijske spremembe). Dodatno je Zagovornik predlagateljico povprašal: ali lahko njen sin takrat, kadar je v šolskem obroku na jedilniku predvidena svinjina oz. mesni izdelek iz svinjskega mesa, dobi nekaj več preostalega dela ponujenega obroka (ko/če zanj zaprosi); ali v primeru izpada mesnega dela obroka v šoli, kadar je mesni izdelek svinjski, sinu ta izpad nadomesti doma s pripravo druge vrste mesnega obroka (npr. v poznejšem kosilu ali večerji). Sicer pa je Zagovornik predlagateljici navedel, da se na podlagi svojih začetnih ugotovitev nagiba k možnemu zaključku postopka v smeri zavrnitve njenega predloga za obravnavo diskriminacije, saj do takrat predstavljena dejstva niso upravičevala domneve, da šola (s predstavljenimi jedilniki) krši prepoved diskriminacije. Obenem je Zagovornik predlagateljici sporočil, da ima kot stranka, ki je za svojega mladoletnega sina vložila predlog za obravnavo diskriminacije, skladno s tretjim odstavkom 33. člena ZVarD ves čas do vročitve odločbe Zagovornika možnost, da predlog tudi umakne. V tem primeru bi Zagovornik postopek zaključil s sklepom o ustavitvi postopka.

Dne 5. 2. 2023 je Zagovornik prejel dva (elektronska) dopisa predlagateljice, s katerima je odgovorila na Zagovornikovo zaprosilo. Predlagateljica je navedla, da s šolo ni sklenila nobenega (pisnega) dogovora, da pa je bila tudi sama presenečena ob navedenih treh jedilnikih. Predvidevala je, da je morda na to vplival Zagovornik s postopkom v predmetni zadevi. Ker pa je bil kasnejši jedilnik (spet) drugačen, je predlagateljica navedla, da so bili verjetno trije predhodni jedilnik bolj naključno tako ugodni zanje (tj. za njeno družino in druge družine islamske vere, katerih otroci obiskujejo zadevno šolo). Nadalje je predlagateljica podala svojo kritiko jedilnika za teden od 30. 1. do 3. 2. 2023. Opozorila je, da so na njem štirje obroki (treh dni), ki vsebujejo svinjsko meso (pleskavica, vratovina in svinjski zrezek za čas kosila ter enkrat suha salama za čas malice). Tak jedilnik po navedbi predlagateljice ne kaže na primerno prilagoditev in preprečevanje diskriminacije. Dodatno je predlagateljica navedla, da v primerih, ko je za malico kruh z določeno vrsto salame, otroci dobijo tak del obroka pripravljen kot sendvič. Njim pa islamska vera ne dovoljuje, da bi iz sendviča odstranili salamo, ki vsebuje svinjino, in potem tak kruh pojedli. Ob tem je poudarila, da je na šoli vsaj 15 % otrok islamske veroizpovedi. Tako naj bi bilo v času takšnih malic (vsaj enkrat na teden) 15 % otrok lačnih.

Predlagateljica je poudarila, da je bila v času treh tednov od 9. do 27. 1. 2023 zelo zadovoljna z jedilniki, enako pa tudi druge družine učencev, ki se nahajajo v podobnem položaju. Ni jim bilo potrebno skrbeti, ali bo njihov otrok ostal lačen. Ni jim bilo potrebno pripravljati nadomestne malice oz. otroka odjavljati od posameznih obrokov šolskega kosila, da bi prišel na kosilo domov. Predlagateljčin sin (kot tudi vsak drug tak učenec ali učenka) je bil razbremenjen skrbi, kaj bo jedel, in lahko je v družbi svojih sošolcev ostajal v podaljšanem bivanju (ter se tako ni počutil izključenega). Izpad enega obroka v šoli pa je predlagateljica svojemu sinu brez težav nadomestila doma. Ko pa gre za izpad štirih mesnih obrokov kot v primeru izpostavljenega jedilnika, to predlagateljica, kakor je navedla, težko nadomesti. Dodala je, da še naprej vztraja pri tem, da skupaj s šolo najdejo rešitev, ki bi bila za šolo ekonomična in ji torej ne bi povzročala dodatnih stroškov, obenem pa takšna rešitev ne bi smela tudi staršem povzročati dodatnih stroškov. Pri tem je predlagateljica pojasnila, da zanjo ni ekonomično, če večkrat na teden plačuje polno ceno obrokov, od katerih pa otrok poje le priloge, medtem ko mu mora izpad mesnih obrokov nadomestiti doma.

Naknadno je predlagateljica kot neprimernega izpostavila še jedilnik za takrat prihajajoči teden (po počitnicah) od 13. do 17. 2. 2023 ter Zagovorniku pojasnila da vztraja pri svojem predlogu za obravnavo dokler ne doseže optimalnega dogovora s šolo. Glede omenjenega jedilnika je izpostavila, da je zanjo tudi ta nesprejemljiv, čeprav sta na njem le dva obroka, ki vsebujeta svinjsko meso za čas kosila. Kot je pojasnila je pri tem problematično, da sta v obeh obrokih prikuhi pomešani s svinjino: ričet z vratovino in široki rezanci v omaki, v kateri je bil pripravljen svinjski zrezek. Takšne prikuhe pa zaradi zapovedi islamske vere njen sin (in drugi podobni otroci) ne je. Zato bi v času takšnih dveh kosil lahko pojedel le sladico oz. solato. Pri tem je

predlagateljica postavila retorično vprašanje, ali je za šolo res prevelik strošek, če otrokom, ki ne jedo svinjine, ob suhih rezancih ponudijo še nekaj posebne paradižnikove ali smetanove brezmesne omake.

Z ozirom na to, da je predlagateljica s svojimi dodatnimi pojasnili in dokazili izpolnila trditveno breme, je Zagovornik v skladu s 40. členom ZVarD nadaljeval z izvedbo postopka ugotavljanja diskriminacije in se na podlagi 37. člena ZVarD obrnil na šolo.

4. Nadaljnje ugotavljanje dejanskega stanja in Zagovornikove sprotne ugotovitve

Zagovornik je dne 13. 2. 2023 na šolo naslovil svoje zaprosilo (dopis št. 0700-2/2023/5), v katerem je po predstavitvi predloga za obravnavo diskriminacije in svojih začetnih ugotovitev, upoštevajoč aktualno zakonodajo in smernice na področju šolske prehrane, ravnatelja šole zaprosil za določena pojasnila. Dodatno pa je ravnatelju še navedel, da si Zagovornik skladno z 20. členom svojega Poslovnika¹⁴ ves čas postopka, kadar je to mogoče, prizadeva za sporazumno rešitev zadeve s poravnavo, pri čemer se z njenim dosežkom obravnava diskriminacije zaključi. Zaposilo št. 0700-2/2023/5 z dne 13. 2. 2023 je Zagovornik v vednost poslal tudi predlagateljici.

Dne 7. 3. 2023 je Zagovornik prejel dopis ravnatelja šole (dopis št. 6002-3/2023/2 z dne 3. 3. 2023). Ravnatelj šole je v dopisu najprej navedel, da Zagovornikove navedbe o domnevi kršitve prepovedi posredne diskriminacije v primeru svobodnega izražanja veroizpovedi učenca (sina predlagateljice) oz. njegove družine, ki se nanašajo na šolsko prehrano, niso utemeljene. Pri tem je opozoril, da šola pri načrtovanju šolske prehrane zavezuje ZŠolPre-1, pri čemer je posebej izpostavil tretji in četrti odstavek 4. člena zakona. Po teh določbah šola za učence v okviru dejavnosti javne službe obvezno organizira malico, kosilo in popoldansko malico pa lahko organizira kot dodatno ponudbo. V okviru dodatne ponudbe lahko organizira tudi dietne obroke, in sicer v skladu s svojimi zmožnostmi. Zagovornik v zvezi s tem pojasnjuje, da določbe ZŠolPre-1 v svoji obravnavi vsekakor upošteva. Pri tem pa izhaja iz dejstva, da tudi če določena vrsta šolske prehrane predstavlja dodatno ponudbo šole, to še ne pomeni, da pri omogočanju dostopa do takšne ponudbe šola ni zavezana k varstvu pred diskriminacijo.

Nadalje je ravnatelj navedel, da šola ne posega v versko svobodo posameznika, saj jo k temu zavezuje Zakon o osnovni šoli¹⁵ (v nadaljevanju: ZOsn). Med podatki, ki jih šola lahko zbira v skladu s 95. členom ZOsn, namreč ni podatka o verskem in filozofskem nazoru. Ta po Zakonu o varstvu osebnih podatkov¹⁶ (ZVOP-2) predstavljata občutljivo kategorijo podatkov (oz. posebno vrsto osebnih podatkov po evropski Splošni uredbi o varstvu podatkov – GDPR). Zagovornik je v zvezi s tem stranki seznanil, da neobdelovanje posebne vrste osebnih podatkov, kamor spadata tudi posameznikova vera ali (filozofsko oz. svetovnonazorsko) prepričanje, ne pomeni, da šola ni zavezana k varstvu pred diskriminacijo zaradi vere ali prepričanja. Če ta podatek pridobi s strani starša učenca in tako izve za to osebno okoliščino, šola takšnega osebnega podatka, čeprav je posebne vrste, ne more prezreti zaradi določbe 95. člena ZOsn. Skladno z določbami 1. in 2. člena ZVarD mora šola poskrbeti za varstvo vseh učencev in njihovih staršev pred vsakršno diskriminacijo zaradi katere koli osebne okoliščine – torej tudi pred diskriminacijo zaradi vere ali prepričanja.

¹⁴ Poslovnik Zagovornika načela enakosti (Uradni list RS, št. 10/19)

¹⁵ Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K

¹⁶ Uradni list RS, št. 163/22

Ravnatelj je nadalje navedel, da šola prav tako deluje v skladu z Zakonom o organiziranju in financiranju vzgoje in izobraževanja¹⁷ (ZOFVI), ki v 2. členu navaja cilje vzgoje in izobraževanja. Šola tako zagotavlja optimalen razvoj posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost. Ravnatelj je poudaril, da v šoli nikoli niso učencev silili k uživanju svinjskega mesa ali katere koli druge hrane in jim tako kršili njihove človekove pravice oziroma jih zaradi tega diskriminirali. Pri tem je pojasnil, da upošteva stališče oz. mnenje Varuha človekovih pravic (izražena v njegovem poročilu za leto 2017, str. 396),¹⁸ po katerem vrsta prehrane ni človekova pravica, ki bi jo bilo mogoče uveljavljati s pravnimi sredstvi od nosilcev oblasti ali izvajalcev javnih služb, temveč njegova prosta izbira, ki pa jo morajo drugi spoštovati zlasti tako, da ga ne prisiljujejo v nekaj, kar zavrača. Varuh je poudaril, da ni dolžnost javnih zavodov zagotavljati posebne prehrane posameznikom glede na njihove želje, prepričanje in podobne osebne okoliščine, temveč je ta dolžnost omejena na spoštovanje posameznikovih odločitev in njegove pravice do izbire in drugačnosti. Zagovornik je v zvezi s tem stranki seznanil, da – kot je že predhodno pojasnil – šolske prehrane ne obravnava kot človekove pravice, temveč kot ugodnost. Če pa šola ponuja določeno ugodnost, jo mora – seveda, če to zmore – ponujati vsem enako. V vseh storitvah, ki jih ponuja, mora torej šola poskrbeti tudi za varstvo pred diskriminacijo, tako neposredno kot posredno.

V nadaljevanju je ravnatelj odgovoril še na Zagovornikova posebej zastavljena vprašanja v dopisu št. št. 0700-2/2023/5 z dne 13. 2. 2023. Zagovornik je ravnatelja povprašal o morebitnih izrednih stroških šole pri pripravi jedilnikov v mesecu januarju 2023, ki očitno izkazujejo razumno prilagoditev za preprečevanje posredne diskriminacije sina predlagateljice in drugih učencev oz. učenk z enako ali podobno osebno okoliščino (vero). Nadalje je Zagovornik ravnatelja vprašal, zakaj je naslednji jedilnik zopet vseboval več svinjine in kako lahko šola poskrbi za ustrezne priloge brez mešanja s svinjskim mesom. Zagovornik je ravnatelja še zaprosil, da pojasni, zakaj šola ne more omogočiti dveh alternativnih jedilnikov (ob mesnem npr. še vegetarijanskega), ter ga povprašal o možnosti doseganja dogovora s predlagateljico, ki bi bil sprejemljiv za obe strani.

Ravnatelj je odgovoril, da se pri organizaciji šolske prehrane upoštevajo Smernice za prehranjevanje v vzgojno-izobraževalnih zavodih.¹⁹ Glede jedilnikov pa je pojasnil, da lahko prihaja do sprememb tudi na dnevni bazi, saj živilo lahko ni na voljo pri dobaviteljih, ki so bili izbrani v postopku javnega naročanja, in ga morajo (zato) nadomestiti z drugim živilom. Zaradi takšnih situacij ima šola na vsakem jedilniku navedeno, da si pridržujejo pravico do spremembe jedilnika. Ravnatelj je izrecno pojasnil, da trenutno šola nima niti tehnoloških niti kadrovskih možnosti, da bi lahko upoštevala vse želje staršev pri pripravi »medicinsko neutemeljenih diet«, kot so vegetarijanske in veganske diete, diete zaradi veroizpovedi,

¹⁷ Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr., 25/17 – ZVaj, 123/21, 172/21, 207/21, 105/22 – ZZNSPP, 141/22 in 158/22 – ZDoh-2AA

¹⁸ Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017, str. 19, str. 290 in str. 397-398, ter poseben Bilten Varuha (št. 13) iz leta 2009, str. 8 (dostopno na: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/bilten/Varuh_-_bilten13_splet-pop.pdf): »[...] Varuh kot institucija varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin nima posebnega stališča do prehrane, ki bi vsebovala le neko vrsto mesa, do brezmesne prehrane in raznih oblik vegetarijanstva ali veganstva. Menimo namreč, da vrsta prehrane ni človekova pravica, ki bi jo bilo mogoče uveljavljati tudi po sodni poti, temveč njegova prosta izbira, ki jo morajo vsi drugi spoštovati tako, da ga ne prisiljujejo v nekaj, kar zavrača. Ni pa dolžnost javnih zavodov zagotavljati posebne prehrane posameznikom glede na njihove želje, prepričanje in podobne osebne okoliščine. Njihova dolžnost je omejena na spoštovanje posameznikovih odločitev in njegove pravice do izbire in do drugačnosti. Šele če bi zaposleni v vrtcu ali šoli vztrajali in silili otroka, da poje tudi hrano mesnega izvora, bi takšno ravnanje ocenili za kršitev otrokovih pravic. Kljub temu ob obiskih vzgojno-izobraževalnih ustanov vodstvu priporočimo, naj pri pripravi jedilnikov upošteva želje staršev, če je le mogoče. Tako naj šola v duhu dobrega sodelovanja s starši in spoštovanja pravice do izbire posameznika obroke za učence vegetarijance ustrezno prilagodi.«

¹⁹ Zagovornik je smernice že predstavil v razdelku odločbe 3. Zagovornikove začetne ugotovitve.

beljakovinske, ketonske idr. diete.²⁰ Za ta namen bi potrebovali večjo kuhinjo z več delovne površine in opreme ter več osebja. Zagovornik je v zvezi s tem stranki v postopku seznanil, da je te navedbe šole pripoznal kot navedbe, ki izkazujejo njene omejitve glede zmožnosti izvajanja ukrepa razumne prilagoditve za preprečevanje posredne diskriminacije otrok, ki zaradi vere ali svetovnonazorskega prepričanja svoje družine ne jedo določene vrste prehrane – v obravnavanem primeru svinjine zaradi islamske vere.

Nadalje je ravnatelj navedel, da je bilo predlagateljici vse predstavljeno na skupnem sestanku, kjer je predstavila svoje poglede na obravnavano problematiko. Na podlagi tega pogovora je šola (kot že omenjeno) spremenila način obveščanja učencev (in staršev) o vrsti mesa, ki je del posameznih jedi, tako da je na jedilniku to jasno razvidno. Obenem je ravnatelj navedel, da šola že vrsto let prilagaja šolske jedilnike učencem, ki zaradi verski razlogov ne jedo svinjskega mesa, tako da zmanjšujejo količino svinjine v jedilnikih in jih nadomeščajo z govejim oz. perutninskim mesom. Poleg tega šola tem učencem ponuja tudi možnost, da namesto svinjskega mesa dobijo več drugih jedi, ki so na posamezen dan na jedilniku.

Na koncu dopisa šole je ravnatelj ponovno navedel del mnenja Varuha človekovih pravic, da vrsta prehrane ni človekova pravica, ampak prosta izbira, ki pa jo morajo vsi spoštovati, s čimer se ravnatelj, kot je navedel, popolnoma strinja. Zagovornik je v tej zvezi šolo seznanil, da v primeru določenih prehranjevalnih navad zaradi vere oz. z njo povezanih prepovedi uživanja določene vrste prehrane ne gre za običajno prosto izbiro, temveč za primoranost zaradi osebne okoliščine. To pa je potrebno upoštevati pri varstvu vseh oseb pred diskriminacijo, kar je skladno z ZVarD zaveza, ki velja tudi za šolo, kadar učencem ponuja šolsko prehrano, ki jo gre upoštevati kot določeno ugodnost.

*

Zagovornik je dne 22. 3. 2023 predlagateljico zaprosil, da se opredeli do navedb ravnatelja šole ter Zagovornikovih sprotnih ugotovitev, ki jih je predstavil v svojem zaprosilu za posredovanje podatkov št. 0700-2/2023/9 in so navedene predhodno ob pojasnilih domnevnega kršitelja. Poleg tega je Zagovornik tudi predlagateljico obvestil, da si skladno z 20. členom svojega Poslovnika ves čas postopka, kadar je to mogoče, prizadeva za sporazumno rešitev zadeve s poravnavo, pri čemer se z njenim dosežkom obravnava diskriminacije zaključijo. Pri tem pa morebitna dosežena poravnava ne pomeni, da Zagovornik ne sprejme svojih ugotovitev in predlogov ter jih ustrezno obravnava v skladu z zakonom. Zaposilo št. 0700-2/2023/9 z dne 22. 3. 2023 je Zagovornik v vednost posredoval tudi ravnatelju šole.

Dne 10. 4. 2023 je Zagovornik prejel odgovor predlagateljice, v katerem je ta navedla, da se glede navedb šole strinja s pripombami Zagovornika. Ob tem je pojasnila, da je na začetku šolskega leta 2022/2023 reagirala (s prijavo Zagovorniku), ker s strani šole (še) ni bilo poskrbljeno za varstvo pred diskriminacijo pri ponudbi šolske prehrane kot posebne ugodnosti. Po navedbi predlagateljice je po sestanku z ravnateljem šole prišlo do spremembe tako pri zapisu jedilnikov kakor tudi v njihovi vsebini. Starši otrok, ki iz verskih razlogov ne jedo svinjine so bili z jedilniki, ki vsebujejo svinjsko meso maksimalno enkrat na teden, zelo zadovoljni, saj so ti jedilniki v primerjavi s tistimi, ki so vsebovali svinjsko meso dvakrat ali večkrat na teden, sprejemljivi ter staršem in otrokom ne povzročajo stisk in obremenitev. Je pa predlagateljica ob tem izrazila skrb zaradi nihanj, kadar se po dveh (ali treh) tednih jedilnikov z minimalno

²⁰ Glej Priporočila za medicinsko indicirane diete (dostopno na: https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/tedenski-bilten-fs/priporocila-za-medicinsko-indicirane-diete_besedilo.pdf?sfvrsn=5d143336_2): »Vzgojno-izobraževalni zavodi niso dolžni zagotavljati medicinsko neutemeljenih diet, kot so npr. diete na podlagi priporočil alternativnih zdravilcev (bioresonanca, homeopatija itn.), določanja specifičnih IgG, verskih in drugih osebnih prepričanj staršev (vegetarijanska, veganska dieta) ter diet, kot npr. 'dieta brez konzervansov' in podobno.« Dietne obroke sicer šola organizira v okviru dodatne ponudbe, v skladu s svojimi zmožnostmi – kakor to določa drugi stavek četrtega odstavka 4. člena ZŠolPre-1.

vsebnostjo svinjine ponovno pojavlja svinjsko meso večkrat na teden. Poleg tega je ponovno omenila problem, ko se priloga kuha skupaj z mesom, kar je bilo večkrat na jedilnikih, npr. jota s svinjskim mesom, pasulj, ričet ipd. V teh primerih po navedbi predlagateljice otroci, kot je njen sin, dejansko nimajo kaj pojesti (saj skladno s svojo vero ne morejo oz. ne smejo jesti teh prilog). Je pa predlagateljica poudarila, da je bilo tudi pri tem problemu opaziti spremembo. Tako se v primeru jedilnika za teden od 10. do 14. 4. 2023 ponuja jota, kjer imajo otroci na izbiro kombinacijo s svinjsko vratovino ali pa s piščančjo hrenovko. Takšna rešitev je po mnenju predlagateljice odlična.

Predlagateljica je izrazila bojazen, da bi se po končanem postopku pri Zagovorniku v šoli ponovila stara praksa. Sicer je izkazala razumevanje za možnost takratne ponovne vložitve predloga za obravnavo diskriminacije, vendar pa si kljub tej možnosti – kot že ves čas – želi doseči optimalno rešitev za obe strani. Zato je izrazila potrebo, da s šolo doseže dogovor in se tako izogne možnim nadaljnjim postopkom. Navedla je, da vidi rešitev v sklenitvi pisnega dogovora z ravnateljem, če se s tem strinja, da jedilniki ostanejo takšni, kot so bili takrat, tj. da je svinjsko meso na jedilniku enkrat na teden in da se priloga ne kuha skupaj z mesom.

5. Zagovornikova sklepna ugotovitev in zaključek postopka

Zagovornik je dne 12. 4. 2023 na ravnatelja šole naslovil zadnji dopis, v katerem mu je predstavil navedbe predlagateljice iz njenega zadnjega dopisa z dne 10. 4. 2023 ter mu posredoval njeno izraženo željo po sklenitvi pisnega dogovora s šolo. Odgovora s strani ravnatelja Zagovornik ni prejel. Je pa pregledal nadaljnje jedilnike šole (dostopne preko njene spletne strani) in ugotovil, da se ti v svoji osnovni strukturi niso spremenili: svinjsko meso ali mesna jed z vsebnostjo svinjine je bila na njih le enkrat do največ dvakrat tedensko, pri čemer je bila več kot enkrat tedensko le v kombinaciji dveh malic ali pa malice in kosila. Izpad dela obroka v teh primerih je učenec lahko nadomestil z več preostalimi jedi obroka. Sicer pa so jedilniki na splošno izkazovali zdravo raznolikost prehrane, kar kaže na skladnost s smernicami (iz leta 2010).²¹

Zagovornik je dne 21. 6. 2023 predlagateljico seznanil z navedenimi dejstvi, okoliščinami in izvedenimi dokazi ter ugotovitvami, ki so pomembne za izdajo odločbe v predmetnem postopku ugotavljanja diskriminacije, ter ji omogočil, da se izreče o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so še pomembne za odločitev v tem postopku. Predlagateljica se na zadnji Zagovornikov dopis ni več odzvala. Prav tako se v zvezi z seznanitvijo Zagovornika z dne 21. 6. 2023 ni dodatno izjasnila šola.

*

Zagovornik glede na predhodno natančno opisan postopek ter podane navedbe strank ugotavlja, da je predlagateljica vztrajala pri odločitvi o njenem predlogu z dne 9. 1. 2023, v katerem je zatrjevala, da njen sin zaradi verskega prepričanja ne je svinjskega mesa, šola pa ne ponuja druge izbire, kadar je takšno meso oz. mesni izdelek na jedilniku, s čimer naj bi ga posredno diskriminirala zaradi njegove islamske vere. V predmetnem postopku pa se je izkazalo, da slednje ne drži.

²¹ V pripravi je popravek oz. sprememba teh smernic na podlagi opravljene recenzije – glej zapis Strateškega sveta za prehrano pri Vladi RS z dne 4. 4. 2023, dostopno na spletni strani <https://www.gov.si/novice/2023-04-04-strateski-svet-za-prehrano-o-recenziji-smernic-za-prehranjevanje-v-vzgojno-izobrazevalnih-zavodih/>. Med drugim je predvidene več ponudbe rastlinske prehrane in predlagana uvedba dveh menijev – jedilnik z mešano prehrano in jedilnik na osnovi zgolj rastlinskih živil. S tem bi skladno z možnostmi posamezne šole lahko omogočili hranljivo enakovreden obrok tudi tistim otrokom, ki iz različnih razlogov, tudi osebnih okoliščin, kot sta vera ali prepričanje, ne jedo določenih mesnih jedi oz. jedi živalskega izvora.

Upošteva je določbo drugega odstavka 6. člena ZVarD, ki opredeljuje posredno diskriminacijo, šolski jedilnik, ki ne omogoča razumne prilagoditve, lahko predstavlja na videz nevtralno prakso, ki pa otroke, ki iz verski razlogov ne uživajo določene vrste mesa, postavlja v slabši položaj v primerjavi z drugimi otroki, ki jih njihova vera ali prepričanje (oz. vera ali prepričanje njihovih staršev, družin) ali katera druga osebna okoliščina (npr. zdravstveno stanje) pri prehrani ne omejuje. Vendar pa, kot predhodno pojasnjeno, kadar je jedilnik za otroke določene vere primerno oz. razumno prilagojen, šola na tak način ustrezno poskrbi za zmanjšanje oz. preprečevanje možne neenakosti teh otrok.

Zagovornik je tekom postopka ugotovil, da so šolski jedilniki izkazovali razumno prilagoditev, s katero šola pri ponudbi prehrane kot posebne ugodnosti v okviru spremljajoče dejavnosti programa vzgoje in izobraževanja ustrezno preprečuje posredno diskriminacijo predlagateljčinega sina in drugih otrok, ki zaradi svoje vere ne uživajo svinjine.

Navedeno je s svojimi navedbami tekom postopka nedvomno potrdila tudi sama predlagateljica, ko je navajala, da so s starši otrok, ki iz verskih razlogov ne jedo svinjine, zelo zadovoljni z jedilniki, ki jih je tekom postopka zagotavljala šola in vsebujejo svinjsko meso maksimalno enkrat na teden (oz. dvakrat, od tega le enkrat za kosilo). Navajala je, da so ti jedilniki v primerjavi s tistimi, ki so vsebovali svinjsko meso dvakrat ali večkrat na teden, zanje sprejemljivi ter staršem in otrokom več ne povzročajo stisk in obremenitev. Predlagateljica je tudi sama navajala primere kasnejših jedilnikov z zanjo sprejemljivimi rešitvami, kjer se npr. ponuja jota, kjer imajo otroci na izbiro kombinacijo s svinjsko vratovino ali pa s piščančjo hrenovko. Šola je, kot navaja sama, prav po njenem posredovanju spremenila jedilnike, tako da je v njih jasno navedeno, katere vrste meso je v ponudbi. Prišlo je do spremembe tako pri zapisu jedilnikov kakor tudi v njihovi vsebini. Izpostavila je tudi izboljšanje stanja pri ločevanju prikuh, da se npr. ponuja jota, kjer imajo otroci na izbiro kombinacijo s svinjsko vratovino ali pa s piščančjo hrenovko, kar se ji zdi odlična rešitev.

Navedeno je potrdila tudi šola, ko je pojasnila, da je spremenila način obveščanja učencev (in staršev) o vrsti mesa, ki je del posameznih jedi, tako da je na jedilniku to jasno razvidno. S tem prilagaja šolske jedilnike učencem, ki zaradi verski razlogov ne jedo svinjskega mesa, tako da zmanjšuje količino svinjine v jedilnikih in jih nadomešča z govejim oz. perutninskim mesom ter jim ponuja tudi možnost, da namesto svinjskega mesa dobijo več drugih jedi, ki so na posamezen dan na jedilniku. Tako šola po lastnih navedbah ravna vse od meseca decembra 2022.

Navedeno potrjujejo tudi šolski jedilniki v mesecu januarju 2023, prav tako pa tudi dva jedilnika za teden od 13. do 17. 3. 2023 in za teden od 20. do 24. 3. 2023, v katere je Zagovornik vpogledal tekom postopka in ugotovil, da jedilnik za teden od 13. do 17. 3. 2023 ne vsebuje prav nobene jedi z vsebnostjo svinjine (od šestih mesnih jedi, tj. petih kosil in ene malice). Jedilnik za teden od 20. do 24. 3. 2023 pa vsebuje le eno jed s svinjskim mesom (enkrat za kosilo, tj. skupaj z malicami ena mesna jed od šestih). Takšna jedilnika po mnenju Zagovornika kažeta ustrezno mero razumne prilagoditve, s katero se preprečuje posredna diskriminacija sina predlagateljice in drugih otrok zaradi islamske vere. Pri tem je nedvomno potrebno upoštevati tudi, da ima predlagateljica možnost sprotne odjave posameznega obroka, kadar je ta zaradi vsebnosti svinjine nesprejemljiv (gre predvsem za primere, ko je s svinjino pomešana tudi priloga, bodisi da gre za kosilo ali pa za malico), tako da je tudi na ta način primerno poskrbljeno za to, da se prepreči, da bi bil otrok v šoli lačen.

Tudi samo dejstvo, da predlagateljica v nadaljevanju postopka Zagovornika ni več obveščala, da ni zadovoljna s ponujeno prehrano, kaže na to, da se njeni strahovi, da takšne pozitivne spremembe ne bodo trajnejše narave, na čemer je temeljila svoje vztrajanje pri predlogu z dne 9. 1. 2023, niso uresničili in da sta stranki, kljub temu, da nista dosegli pisnega dogovora, tekom predmetnega postopka in s pomočjo Zagovornika dosegli zanj sprejemljivo rešitev.

Kot predhodno pojasnjeno je dolžnost primerne oziroma razumne prilagoditve povezana s tem, da se izvajalcu za izvajanje potrebnih ukrepov ne nalaga nesorazmernih bremen. Tekom postopka je šola pojasnjevala, da trenutno nima niti tehnoloških niti kadrovskih možnosti, da bi lahko upoštevala prav vse želje staršev pri pripravi »medicinsko neutemeljenih diet«, kot so vegetarijanske in veganske diete, diete zaradi veroizpovedi, beljakovinske, ketonske idr. diete. Za ta namen bi potrebovali večjo kuhinjo z več delovne površine in opreme ter več osebja. Zagovornik ob tem poudarja, da je slednja argumentacija ravnatelja šole izkaz njene omejitve glede zmožnosti izvajanja ukrepa razumne prilagoditve za preprečevanje posredne diskriminacije otrok, ki zaradi vere svoje družine ne jedo določene vrste prehrane, in sicer v obravnavanem primeru svinjine zaradi islamske vere. Takšnim navedbam predlagateljica tekom postopka ni izrecno ugovarjala, zaradi česar jih je Zagovornik tudi na podlagi pravil o trditveno dokaznem bremenu iz 40. člena ZVarD štela kot relevantne, ko je presojal ustreznost izkazane razumne prilagoditve.

Zagovornik je tako postopek ugotavljanja diskriminacije v obravnavanem primeru zaključil z ugotovitvijo, da šola pri ponudbi šolske prehrane ni kršila prepovedi posredne diskriminacije sina predlagateljice po drugem odstavku 6. člena v zvezi s 4. členom ZVarD zaradi njegove islamske vere, kot je to predlagateljica zatrjevala v svojem predlogu z dne 9. 1. 2023.

S tem je utemeljena odločitev Zagovornika, kot izhaja iz 1. točke izreka te odločbe.

*

Skladno s prvim odstavkom 35. člena ZVarD je postopek pri Zagovorniku za stranke brezplačen. Zato je Zagovornik odločil, da posebni stroški v tem postopku niso nastali.

S tem je utemeljena odločitev Zagovornika, kot izhaja iz 2. točke izreka te odločbe.

Pouk o pravnem sredstvu:

Zoper to odločbo ni pritožbe, dovoljen pa je upravni spor. Upravni spor lahko stranka sproži s tožbo, ki jo v 30 dneh od vročitve odločbe vloži na Upravno sodišče Republike Slovenije, Fajfarjeva ulica 33, 1000 Ljubljana. Stranka tožbo vloži neposredno pisno ali jo pošlje po pošti. Skupaj z morebitnimi prilogami jo vloži v najmanj treh izvodih. K njej mora priložiti tudi to odločbo v izvorniku ali prepisu.

Postopek vodil:
Aljoša Gadžijev,
Svetovalec Zagovornika I

Miha Lobnik
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI